

Discurs de la Rectora Montserrat Casas Obertura de l'any acadèmic 2011-2012

Permeteu-me que les meves primeres paraules siguin d'agraïment a tots els que avui ens acompanyau en aquest acte d'obertura de curs. Gràcies especialment als membres del Govern de les Illes Balears per la seva presència, així com al vicerector de Projectes Estratègics i Econòmics de la Universitat de Girona.

També vull aprofitar aquests moments per expressar un sentit record pels membres de la nostra comunitat que ens han deixat enguany.

Voldria ara felicitar el professor Pere Deyà per la seva excel·lent lliçó inaugural, en què ha emfatitzat les aportacions de la química al benestar de la humanitat. Una lliçó que mostra la gran quantitat d'hores, de projectes i de persones que hi ha darrere cada una de les contribucions més representatives d'aquesta ciència, i darrere tots i cada un dels avenços del coneixement.

Quantes vegades no ens han parlat de l'emblemàtica Silicon Valley com si s'hagués fet d'un dia per l'altre? Us puc ben assegurar que no va ser així: l'any 1947 John Bardeen, William Shockley i Walter Brattain varen descobrir el transistor als Laboratoris Bell i vuit anys després Shockley, amb l'impuls de Frederic Terman, director de l'Escola d'Enginyeria de la Universitat de Stanford, fundà la primera empresa, la que es pot considerar la companyia mare de la vall del silici. Però cal també destacar que el Departament de Defensa dels Estats Units va invertir 66 milions de dòlars entre 1955 i 1961 per explorar les possibilitats de desenvolupament del transistor. És una quantitat que ara sembla poca cosa per a un Govern com l'americà, però en aquell temps va suposar una contribució decisiva per a l'èxit de la revolució microelectrònica.

Silicon Valley és efectivament un exemple de l'emprenedoria dels professors universitaris, de l'aposta de les empreses per la recerca i la innovació, i també del suport de l'Administració, circumstàncies que poques vegades es donen al nostre país, fet que fa més difícil que el coneixement creat pugui transformar-se en una innovació rendible.

Els resultats de la recerca, del nou coneixement, s'assemblen a un iceberg, aproximadament el 10% es veu per damunt l'aigua, però es necessita el 90% restant per aconseguir que aquest 10% suri. Parlem d'aquest 10% que es veu, Cockburn i Henderson afirmen que 16 dels 21 medicaments que han tingut més impacte terapèutic entre 1965 i 1992 són resultat de la recerca feta en centres públics. L'aplicació dels resultats tampoc no és immediata, de fet, Mansfield l'any 1980 ja calculava que l'interval mitjà entre la recerca i la innovació era de 6 anys, però el retorn social del coneixement era del 40%. La resposta no és ràpida, però l'opció contrària, renunciar a crear coneixement, retarda molt més qualsevol tipus de solució.

En tot aquest procés, com ha assenyalat el doctor Pere Deyà, també hi fa un paper molt important el professorat. Perquè el professor, a més d'ensenyar, ha de ser capaç d'il·lusionar, de despertar l'interès pel coneixement, de despertar vocacions. Per això, vull agrair l'esforç fet en aquest aspecte als estudiants i al personal docent i investigador, i donar la benvinguda a tot el nou professorat i als estudiants que han iniciat els seus estudis, i animar-los perquè amb la seva bona feina contribueixin a millorar el prestigi de la nostra universitat.

La institució universitària ha estat sempre acostumada a lluitar amb pocs recursos, la inversió en educació superior al nostre país és l'1,1% del PIB, a les Illes Balears del 0,4%, lluny dels valors referencials de l'1,5% i a gran distància de la inversió dels Estats Units, que hi dedica el 3,1% del PIB. La situació no és gens diferent en el cas de la R+D+I. Espanya hi inverteix l'1,4%, les Illes Balears, el 0,38%, mentre que els Estats Units i Alemanya hi dediquen al voltant del 2,8%. No oblidem que no hi ha cap país competitiu amb innovació que hi inverteixi menys de l'1,7%, i el major dèficit en aquest percentatge en el cas espanyol no és a la inversió pública, sinó a la part privada. En definitiva, ens queda un llarg camí per fer i, si volem tenir possibilitats d'èxit, haurem de caminar conjuntament el Govern, els agents econòmics i socials i la Universitat, que s'ofereix a la societat per treballar plegats en un projecte que ens permeti revaloritzar el que tenim i enfortir-nos de cara al futur.

Malgrat totes les dificultats, al llarg dels seus 33 anys de vida, la UIB s'ha situat en el setè lloc entre les universitats de recerca de l'Estat, amb una productivitat científica de més de 36 publicacions internacionals per milió d'euros transferits, segons el rànquing SCIMAGO 2010. Un indicador que la posa per davant de varies universitats europees, com per exemple la universitat danesa d'Aarhus que ocupa el lloc 86 en el rànquing de Shangai.

No és menys destacable la contribució de la nostra universitat al procés de transferència, ja que només necessita 22 investigadors per crear una patent, quan la mitjana espanyola és de 39. I és aquesta transferència de coneixement feta en part des de la Universitat la que ha contribuït també al fet que actualment, si comptabilitzam els fàrmacs en fase preclínica en el conjunt d'Espanya, trobam que més del 30% són projectes originats a les Illes Balears.

És igualment important el paper de la Universitat com a instrument de cohesió social. Més de 40.000 titulats han transformat el mercat de treball de la nostra comunitat autònoma. Entre l'any 1993 i el 2009 les Illes Balears varen generar més de 62.000 llocs de treball per a universitaris, dels quals el 61% foren del sector privat. En una comunitat autònoma on més del 45% dels ocupats només tenen formació bàsica és un resultat prou important.

Aquestes lleugeres pinzellades, així com la presentació de la memòria a càrrec del Secretari General, posen en evidència que avui, gràcies a la feina de tots, la UIB és una universitat coneguda i reconeguda per la seva qualitat, per la seva productivitat científica i la seva projecció internacional en molts àmbits. També pel seu impacte territorial, com evidencien les tres càtedres institucionals creades enguany, o les dues noves empreses de base tecnològica que s'estan tramitant i que s'afegeixen a les 14 ja existents. Gràcies al Consell Social, que és el nostre gran aliat en aquest procés. Volem ser cada dia més un referent i un motor social, cultural i econòmic de les Illes Balears. En definitiva, una universitat internacionalment rellevant i localment útil.

Vivim en una economia globalitzada per al bo i el dolent. Cap societat no pot viure aïllada, ningú no pot viure d'esquena al fenomen de la competitivitat, però si la portam als darrers extrems, trencarem la cohesió social, i ens cal mantenir-la, com recorda el document Europa 2020, per això s'ha de treballar en un model diferent basat en el coneixement i la capacitat innovadora que garanteixi un creixement intel·ligent, sostingut i integrador, i alhora mantingui la nostra autonomia com a societat.

El primer pas és invertir en formació, una inversió rendible, perquè a major nivell de formació menys atur, tal com ha confirmat el darrer estudi de l'OCDE. Malgrat que la taxa de població universitària ocupada ha disminuït 2,5 punts entre 2008 i 2009, la població que no té formació universitària ha incrementat la taxa d'atur en 5 punts, de manera que la pèrdua de llocs de treball afecta el doble els que no tenen estudis superiors. A més, cal remarcar que els que tenen el títol de doctor tenen ocupació plena, tot i que al nostre país només el 16% treballa a l'àmbit privat, contràriament al que passa a Alemanya o els Estats Units.

Pens que aquestes dades són la confirmació que la societat confia plenament en la Universitat en aquests moments tan complicats. Així, el nombre d'estudiants universitaris s'ha incrementat al conjunt d'Espanya, i la UIB no n'ha estat una excepció, amb un augment d'un 5% dels estudiants de grau al campus de Palma, d'un 18% a la Seu universitària de Menorca i d'un 12% a la d'Eivissa i Formentera, als quals cal afegir un increment d'un 30% dels estudiants de màster i doctorat.

Però tenim uns recursos humans i unes infraestructures pensades per a una universitat en què el nombre d'estudiants mai no havia crescut de manera tan important, com si havia passat a la resta de les universitats espanyoles. Un fet que ens ha obligat a gestionar l'adaptació de tots els estudis a l'espai europeu d'educació superior mantenint polítiques de rigor i austeritat. Si a això hi afegim que més de 8.000 estudiants cursaven diplomatures de tres anys i ara cursen un grau de quatre anys, i que les transferències de la Comunitat Autònoma han davallat un 11,9% els darrers dos anys, entendrem perquè la nostra universitat se situa com una de les pitjors finançades del estat. Si aconseguim complir en aquest moment tots els compromisos curriculars de la Declaració de Bolonya, serà perquè són certes les paraules de Max Weber que «en aquest món no s'aconsegueix mai el possible si no s'intenta l'impossible una vegada i una altra».

Hem pogut arribar a aquesta fita gràcies a la dedicació del PDI, del PAS i dels mateixos estudiants, que en cap moment no han estalviat esforços per aconseguir la verificació de totes les titulacions. A tots ells, moltes gràcies.

Vull aprofitar també l'ocasió per agrair el compromís del Govern de les Illes Balears de seguir treballant per redreçar una situació heretada, que, malgrat la gestió austera de la UIB, ha generat unes dificultats financeres que no tinc cap dubte que superarem. Voldria també demanar que, sent conscients d'allò que requereix la situació de crisi, el pressupost de 2012 tingui en compte el procés d'austeritat ja iniciat i permeti dur a terme amb èxit l'acreditació dels diferents estudis. Ja estam acostumats a fer més amb menys els darrers anys, però no fos cas que ens passàs com a l'ase d'aquell pagès, que quan ja s'havia avesat a fer feina sense menjar, justament es va morir.

Ara tenim la generació de joves més ben formada de la nostra història i l'hem de saber aprofitar per afegir valor a allò que fem i per iniciar nous camins. Ells han de ser els nous emprenedors i els que ajudin les nostres empreses a innovar, però també els hem de deixar el temps necessari. Hem estat massa acostumats a les solucions ràpides, que tot ha de tenir un rendiment immediat, i la història i el mateix procés de globalització ens han mostrat que les debilitats es paguen molt cares. Però el que més demanem en nom de tota la comunitat universitària és que les dificultats del present no hipotequin definitivament el nostre futur.

Volem seguir impulsant la UIB per poder culminar la implantació de tots els estudis amb garanties de qualitat, fomentar la formació al llarg de tota la vida, ser competitius internacionalment en recerca, contribuir a la innovació en el teixit empresarial amb programes com el de promotors tecnològics, donar suport als nous emprenedors, refermar la nostra posició com a referent cultural a les Illes Balears, complir el mandat estatutari de ser la institució oficial consultiva per a tot el que es refereix a la llengua catalana, construir un campus sostenible i aconseguir un projecte global, el campus d'excel·lència internacional.

Un projecte que presentam conjuntament amb la Universitat de Girona, el CSIC i l'ICRA, que amb el títol de Campus Euromediterrani del Turisme i l'Aigua té com a objectiu transformar en un referent internacional en matèria d'innovació en sostenibilitat turística i gestió de l'aigua els entorns de les Illes Balears i de Girona, i igualment transformar-los en un nus de connexió de grans col·laboracions científiques en les àrees d'excel·lència preexistents. El projecte, que compta amb el suport dels governs de les dues comunitats autònomes, i amb l'adhesió d'un centenar d'agents econòmics, socials i institucionals, és el marc idoni per crear pols generadors i transmissors de coneixement i per intensificar la col·laboració amb l'entorn social i territorial.

Aquest any serà avaluat directament per la Comissió Internacional, fet que ja ens va permetre obtenir finançament en els programes d'enfortiment de les convocatòries de 2010 i de 2011. Així mateix ens va donar accés als fons del programa Innocampus, que, un cop la Comunitat Autònoma hi doni el vistiplau, faran possible la substitució de l'edifici prefabricat i la formació de l'Escola de Doctorat Internacional, que és un compromís ineludible.

Altres actuacions ja compromeses com l'edifici Interdepartamental II, l'obertura de Can Oleo o el laboratori Universitat-empresa, juntament amb els recursos humans adequats, ajudaran el campus de la UIB a donar resposta als reptes plantejats de docència, recerca i innovació, per garantir que en el futur serem un centre d'atracció i retenció de talent, que ens permetrà incrementar la creació i difusió de coneixement i de riquesa, generant noves oportunitats, augmentant la projecció internacional en tots els àmbits del campus i les possibilitats de creació d'ocupació. La presència del vicerector de la Universitat de Girona és una mostra més del fet que tenim un projecte comú per aconseguir el millor no sols per a les nostres universitats sinó també per al nostre entorn.

Com deia Benjamin Franklin, «Invertir en coneixement produeix sempre els millors beneficis», i és apostar en definitiva pel futur. La Universitat s'ofereix al Govern de les Illes Balears i a tota la societat per poder caminar plegats i compartir un projecte que ens permeti ocupar un lloc amb nom propi a l'Europa del coneixement.

Moltes gràcies